

Nálezová databáze ochrany přírody otevřena veřejnosti

Karel Chobot, Zdeněk Kučera, Petr Duda, Jan Zárybnický

Poslední článek k danému tématu v Ochráně přírody (6/2012) nesl název Nálezová databáze ochrany přírody a služby veřejnosti. Popisoval veřejné karty druhů, síťové mapy rozšíření a otevřené číselníky. Tento text je vlastně jeho pokračováním, otevření databáze veřejnosti totiž v současnosti dosahuje svého maxima.

Od vydání předchozího textu v roce 2012 se otevření databáze posunulo na další úroveň. Od října roku 2017 byla otevřena vlastní nálezová data u neohrožených a nechráněných druhů. Nyní nastává dlouho očekávané maximální otevření, neveřejné zůstanou pouze citlivé údaje.

Nejpočetněji jsou mezi citlivými druhy zastoupeny houby, lokality jejich výskytu jsou extrémně náchylné na poškození zvýšenou návštěvností. Příkladem je hřib satan (*Boletus satanas*). Foto Ľubica Pešková

Nálezová databáze ochrany přírody, ND OP (pro bližší informace viz Chobot et al. 2012, Chobot, 2017), je již standardním pomocníkem pracovníků ochrany přírody, který umožňuje efektivně prosívat rozsáhlé informace o aktuálním i historickém výskytu druhů na našem území. ND OP je cenným zdrojem informací především pro úřady a odborníky. Na podzim letošního roku již přesáhla 23 milionů lokalizovaných a datovaných údajů o přibližně 35 tisících druzích. Mezi záznamy převažují údaje o výskytu rostlin, údaje o živočiších tvoří čtvrtinu celkového počtu, houby a lišejníky se na součtu dat podílejí méně než setinou. Většina záznamů pochází od expertů na jednotlivé skupiny organismů, kteří tak plnili nejčastěji zadání AOPK ČR, ale do databáze se dostávají i údaje ze starších i aktuálních publikací, řešených průzkumných projektů i výsledky průzkumů zadaných jinými subjekty. Rostoucí význam má i zapojení laických zájemců především díky mobilní aplikaci BioLog (Zárybnický et al., 2015, *Ochrana přírody* 5/2015) či spolupráci se serverem BioLib (Zicha et Chobot, 2010).

Postupné uvolňování

Databáze byla od svého vzniku přístupná pouze smluvně, expertům a úřadům. V zájmu ochrany cenných lokalit a druhů, pod vlivem stále sílícího zájmu veřejnosti, stejně jako dnes populárního konceptu otevřených dat, AOPK ČR realizovala postupné otevření samotných nálezových dat. Prvním krokem bylo zprovoznění veřejného prohlížení dat na webu aplikace BioLog. Všechna data zadaná BioLogem byla (a jsou) na těchto stránkách přístupná i bez přihlášení, ostatně plnila i tak roli marketingu samotné aplikace. Zároveň byla revidována původní koncepce zpřístupnění dat. AOPK ČR se rozhodla veřejně zpřístupnit i samotnou Nálezovou databázi, nejprve definováním veřejných množin druhů. Dalším krokem, který zaregistrovali především aktivní uživatelé aplikace BioLog, bylo uvolnění veřejné podmnožiny dat jejím uživatelům. V BioLogu, pomocí nástroje Mé okolí, je možné prohlížet zjednodušené záznamy z nálezové databáze již od června 2017.

Zatímco od doby spuštění databáze v roce 2006 trvalo přibližně deset let, než došlo

Zlatohlávek tmavý (*Oxythyrea funesta*) je jedním z druhů, které jsou zvláště chráněné a donedávna jejich nálezy nebyly veřejné. Jde však o druh, který se šíří, jeho statut by tedy měl být zrevidován a zároveň nejsou údaje o jeho výskytu nijak citlivé. Foto Karel Chobot

Nálezy běžných druhů, jako třeba běláskas rezedkového (*Pontia edusa*), jsou přístupné přihlášeným uživatelům již od loňského podzimu. Foto Karel Chobot

k zjednodušení systému práv, a další dva roky zabrala technická příprava zveřejnění spojená s přípravou nového Filtru nálezových dat (webového nástroje pro vyhledávání dat), další kroky zveřejňování měly poněkud rychlejší spád. Nový Filtr byl spuštěn na přelomu října a listopadu 2017. Tehdy byla

databáze (přibližně 20 milionů údajů z ní) skutečně zveřejněna. Dosavadní složitý systém práv byl tehdy maximálně zjednodušen do dnes platných dvou úrovní přístupu: plného, smluvního, pro experty a úřady a přístupu veřejného. Veřejnosti – na rozdíl od smluvních uživatelů – tak i po loňském zveřejnění

Nejpočetnější skupinu cévnatých rostlin, která byla vyhodnocena jako citlivá na zveřejnění, jsou orchideje. Například data o výskytu jazyčku jaderského (*Himantoglossum adriaticum*) jsou přístupná jen expertům a úřadům. Foto Zdeněk Patzelt

Nálezová databáze ochrany přírody
AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR

Licenční ujednání | Cítační pravidla | Novinky v ND

Chobotová Mariana
veřejný přístup

Filtr nálezových dat

Druh

Datum od/do / formát: d.m.rrrr

Měsíce od/do / číslem

Autor

Zdroj

Osobní☐ jen mnou zapsané

Kategorie

Čeled

Hranice území -katastry, chráněná území-

Kraj

Pole síťového mapování

Řádků na str. 25

☐ **Zvláště chráněné druhy**
☐ KO - kriticky ohrožený
☐ SO - silně ohrožený
☐ O - ohrožený

☐ **Druhy červeného seznamu**
☐ CR - kriticky ohrožený
☐ EN - ohrožený
☐ VU - zranitelný
☐ NT - téměř ohrožený
☐ EX - vyhynulý

☐ **Druhy evropských směrnic**
☐ HD II - Habitats Directive, příloha II
☐ HD IV - Habitats Directive, příloha IV
☐ HD V - Habitats Directive, příloha V
☐ BD I - Birds Directive, příloha I

☐ **Nepůvodní druhy**
☐ BL - černý seznam: výskyt omezen
☐ GL - šedý seznam: výskyt tolerován
☐ WL - varovný seznam: výskyt možný
☐ 1143/2014 - nařízení o regulaci

Zobrazit mapu pro výběr území

Filtrovat

Zrušit

Filtr pro vyhledávání v nálezové databázi NDOP. Foto Karel Chobot

zůstala dosud ukryta množina jinde nepublikovaných pozorování ohrožených a chráněných druhů (tehdy přibližně tři čtvrtě milionů údajů). Zároveň se zveřejněním byly zahájeny diskuse nad seznamem citlivých druhů, protože u některých chráněných a ohrožených druhů, tedy dosud neveřejných dat, v principu nejde o citlivé údaje.

Co skrývat

Otevřenost dat téměř vždy vyvolá dlouhé diskuse, jejichž účastníky lze v posledku roztrdit do dvou táborů – zastánců zveřejnění a naopak tajemí. Zastánci zveřejnění odůvodňují otevřenost dat zájmem ochrany lokalit cenných druhů, protože když veřejnost, zemědělci, lesníci budou lokality znát,

bude to první předpoklad k jejich ochraně. Zveřejněním dat, pořízených z velké části s podporou státního rozpočtu se také předchází možnému a zároveň nepřijatelnému přeprodávání. Argumentace zastánců tajemí je založena na ohrožení lokalit výskytu některých druhů už samotnou publikací přesné lokalizace. To je právě princip, který je nutné zdůraznit – NDOP obsahuje i detailní zákresy konkrétních bodů výskytu s přesností v řádu metrů, zájemce tedy může navést až na místo. Po jeho zveřejnění hrozí totiž fakticky řada negativních jevů: samotná záměrná likvidace druhu v místě či vědomé poškození lokality, ale také zvýšená návštěvnost lokality, a tedy rušení jedinců a nevědomé poškození lokality. Naším cílem bylo při revizi původně širokého vymezení neveřejných druhů právě tato rizika zohlednit. Na seznam citlivých – neveřejných druhů se tak dostaly především druhy, které jsou:

- atraktivní pro zájemce z řad veřejnosti. Atraktivita podmiňuje zájem fotografů (ptáci, houby), pozorovatelů přírody, sběratelů. Tyto druhy mohou být předmětem nelegálního lovu (velké šelmy, případně sběru (hmyz, orchideje, houby).
- mají velmi omezený počet lokalit a rušení druhu, popř. ničení biotopu zvýšenou návštěvností je fatální pro úspěšné rozmnožování, popř. existenci druhu na lokalitě. Tato kombinace způsobuje koncentraci pozorovatelského nebo sběratelského zájmu.

V případě savců či ptáků jsou citlivé údaje pouze aktuální data, a to jen určitého typu (hnízdni výskyt atp.). Aplikace takového výběru údajů pro zveřejnění by však v dnešním technickém prostředí zpomalovala práci s databází. Údaje o citlivých druzích ptáků a savců jsou tak dočasně považovány za neveřejné jako celek.

Na druhou stranu zachována bude dosavadní logika, že jinde již zveřejněný údaj nebude tajem. To se týká tedy i údajů o citlivých druzích, pokud byly publikovány například v ornitologické databázi Avif nebo získány pomocí mobilní aplikace BioLog. Veřejný a zcela neomezený zůstává i pohled na sí-

ťové mapy, poznání rozšíření druhu tak není stále nijak limitováno.

Naopak, pokud autor sám považuje libovolný údaj za citlivý, má možnost jej skrýt. Takový údaj je však přístupný jen garantům dat a jemu samotnému.

Co zůstane neveřejné

AOPK ČR zastávala stanovisko maximálního otevření. V expertní diskusi, kdy byly zohledněny i požadavky národních parků, kriticky ověřovala návrhy na zařazení. Seznam neveřejných druhů tak nakonec obsahuje 307 položek. Z něj ovšem největší díl zabírá 213 kriticky ohrožených druhů hub, kde podle zkušenosti mykologů hrozí kvůli zvýšené návštěvnosti fotografie destrukce substrátu, a tedy lokalit.

U savců jsou neveřejné údaje o výskytu velkých šelem (3 druhy) a kočky divoké. Seznam obsahuje 24 druhů ptáků, které jsou významně ohroženy rušením především na místě aktuálním při hnízdění, popř. nelegálním lovem. Zastoupeni jsou především dravci, sovy, ale také tetřev a tetřívka, čap černý či jeřáb popelavý. Po vyřešení technických limitů databáze budou starší data zveřejněna i u těchto druhů. Z důvodu rušení na lokalitách výskytu je považována za citlivou užovka stromová jako jediný plaz či mihule ukrajinská. Ryby či obojživelníci nejsou za citlivé považováni.

Mezi bezobratlými bylo zveřejnění záznamů vyhodnoceno jako rizikový faktor u čtyř druhů brouků – samotný sběr jedinců nemá na populace významný vliv, kromě situací, kdy jde o úzce lokalizované a specializované a zároveň atraktivní druhy s posledními lokalitami výskytu: střevlíka lesklého a mřížkováného, krasce dubového a rýhovce pralesního. Z podobných důvodů bylo zařazeno 22 druhů motýlů (mj. šest druhů modrásků a pět druhů okáčů), ale také jediný zástupce nehmyzích bezobratlých – perlorodka říční.

Mezi cévnatými rostlinami je riziko nelegálního sběru důvodem k zařazení 37 druhů (22 z toho jsou orchideje). Mozolka skalní jako jediný mechorost v seznamu je ohrožena zvýšenou návštěvností lokalit. Celý se-

Dalším z citlivých druhů orchidejí je toič čmelákovitý Holubyho (*Ophrys holoserica* subsp. *holubiana*). Foto Zdeněk Patzelt

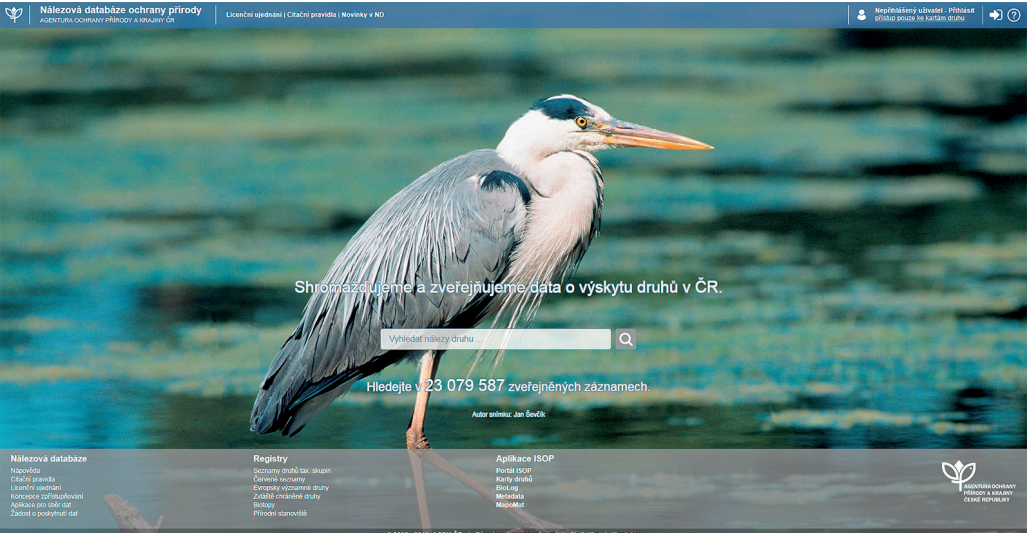
znam naleznete v příloze k webové verzi článku na www.casopis.ochranaprirody.cz a je také trvale k dispozici ve filtru nálezových dat, hlavním nástroji k prohlížení databáze.

Důsledky

Obsah nálezové databáze je tak již nyní k dispozici registrovaným uživatelům z řad veřejnosti, pod licencí Creative Commons (která umožňuje další užití dat s podmínkou uvedte autora, zachovejte tutéž licenci). Na adrese

[<http://portal.nature.cz/nd/>] je možné se pomocí zjednodušeného filtru nálezových dat pustit do jejího prozkoumávání.

Po jednoduché on-line registraci stačí zadat jméno druhu, vědecké nebo české, popř. využít dalších možností filtru. Vyhledat si můžete například všechny záznamy v okolí domovské obce, pokud jste to ještě nevyzkoušeli v aplikaci BioLog. Vyzkoušejte náhled a vyzkoušejte i zadávání pozorování, můžete tak naplnit stále platné „poznej a chraň“.

Vstupní stránka k Nálezové databázi ochrany přírody vznikla za účelem zjednodušení a zatraktivnění pro veřejnost. Naleznete ji na stránce <https://portal.nature.cz/nd/>